

GIYÂSÎ VE ŞİİRLERİ¹

Beyhan KESİK²

ÖZET

Son yıllarda şiir mecmuaları klasik Türk edebiyatı araştırmacılarının başvurduğu önemli kaynaklardan biri olmuştur. Derleyicisinin ve yazıldığı dönemin kültürel ve edebî birikimini de aksettiren bu eserler, divan sahibi ve özellikle de usta şairlerin beğenilen şiirlerinin yanı sıra bunların divanlarına girmeyen şiirlerini de ihtiva etmesi bakımından önemli bir kaynaktır. Mecmuaların önemi bununla sınırlı değildir. Her şeyden önce divan sahibi olmayan, edebiyat tarihlerinde kendilerine yer bulamayan şairlerin varlığının ispatı mecmuaların yardımıyla olmuştur. Nitekim, birtakım yeni araştırmalar hiçbir kaynakta adı geçmeyen şairlerin yaşamış olduğunu bizlere bildirmektedir. Bununla birlikte bazı kaynaklarda kırıntılar halindeki biyografik bilgilerin arasına serpiştirilen birkaç beyitle değinilen şairlerin şiirlerine de klasik edebiyatın kırk ambarı olarak nitelendirilen mecmualarda tesadüf etmekteyiz. Bunlardan biri de XVI. yüzyıl şairlerimizden Gıyâsî'dir.

Hakkında bilgi edinebildiğimiz tek kaynak Ahdî'nin Gülşen-i Şu'arâ adlı tezkiresidir. Gıyâsî, her şeyden önce geleneğin kurallarını bilip bu dairede şiirler kaleme almış bir şairdir. Bu çalışma ile şair tanıtılıp şiirleri bir arada verilmeye çalışılacaktır.

Anahtar sözcükler: Mecmua, klasik Türk şiiri, Gıyâsî, şiir.

THE WORKS OF GIYÂSÎ

ABSTRACT

Poetry magazines or 'mejmua's' have increasingly become an important primary resource for researchers of classical Turkish literature. Such texts reflect the cultural and literary milieu of the period within which their compilers lived. They are a treasure trove in terms of containing both the divan as well as the lesser known, non-divan poetry of master court poets. Mejmua's were also known to serve as a platform for non-divanic, aspiring poets who wished to make their way into literary history. New research reveals to us that next to no trace of a great many of these poets exist in any other texts beyond mejmua's. What is more is that as scholars further pan their way through this literary gold mine, they at times come across bits and pieces of biographical information laced amid the stanzas of these ghost poets—one of whom being the 16th poet Gıyâsî.

The only source containing any trace of information about Gıyâsî is to be found in Ahdî's collection of biographies titled Gülşen-i Şu'arâ. He is considered to be a poet who was well groomed within the literary tradition of his time, and who thus had penned his works accordingly. This paper will attempt to introduce and illustrate Gıyâsî and his works.

Keywords: Mejmua, classical Turkish poetry, Gıyâsî, poem.

¹ Bu çalışma, Giresun Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (BAP) tarafından desteklenen SOS-BAP-A-230218-63 numaralı projeden üretilmiştir.

² Prof. Dr., Giresun Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, b_kesik@hotmail.com

GİRİŞ

Derleyicisinin ve yazıldığı dönemin kültürel ve edebî birikimini aksettiren şiir mecmualarının (mecmua-i eş'ârlar) çok sayıda örneği bulunmaktadır. Mecmualar, tanınmış ve edebiyat tarihlerinde hak ettikleri yerleri almış olan divan sahibi şairlerin yanı sıra adı ve sanı duyulmamış şairlerin şiirlerini de ihtiva etmesi bakımından klasik edebiyat araştırmacıları açısından önemli kaynaklardır. Bazen hiçbir kaynakta yer almayan şairlerin varlığını ve şiirlerini sadece bu eserler vasıtasıyla öğrenebilmekteyiz. Bu da bu tür eserlerin önemini daha da arttırmaktadır.

Mecmualar, dönemin tezkirelerinde hayatına dair kısa bilgiler verildikten sonra şiirleri birkaç beyitle geçirilen şairlerin manzumelerini içermesi bakımından da önemli bir kaynaktır. Bu şairlerden biri de Ahdî'nin *Gülşen-i Şu'arâ'sı* vasıtasıyla hakkında bilgi sahibi olduğumuz Gıyâsî'dir. Buna göre şairin doğum ve ölüm tarihi belli değildir. Tezkirenin ilk tertibi olan 1564 yılında hayatta olduğunu söylemek mümkündür. Gıyâsî İstanbullu olup derviş tabiatlı ve güzel huylu bir kimsedir. İlim öğrenip Farsçaya ve Çağatay Türkçesine merak salmış, divan sahibi şairlerin şiirlerini tetkik etmiştir. Kâtiplik, sahafılık yapmış ve zamanını şiir yazmakla değerlendirmiştir. Şiirleri beğenilmiş; sözleri sanatlı, atasözü ve deyimlerle dolu ve muhayyeldir (bk. Solmaz 2014: 155ab). Ahdî, Gıyâsî'nin eserlerine dair bir bilgi vermeyip dört matlainı okuyucuların dikkatlerine sunmuştur. Bunların dışında Gıyâsî'nin 968/1560-61 yılında istinsah edilen *Pervâne Bey Mecmuası*'nda üç gazeline yer verilmiştir. Bunlardan ikisi Necâtî'ye, biri de İshâk Çelebi'ye naziredir.

Gıyâsî'nin yukarıda zikredilenlerin dışında **Paris Bibliotheque Nationale Suppl. Turc 287**'de kayıtlı şiir mecmuasında dört gazeli bulunmaktadır. Söz konusu mecmua 91 varaktan ibarettir. 23a'dan 89b'ye kadar olan varakların içi boştur. Mecmuada, Gıyâsî'nin yanı sıra Selîkî, Mesihî (Edirne Şehrengizi), Zâtî, Necâtî, Latîfî, Hayretî, İshâk, Hayâlî, Celâlî, İşretî, Figânî, Ubeydî, Usûlî, Revânî, Zarîfî, Ümmî, Cinânî, Şem'î, Nizâmî, Âhî, Kadri Ca'fer, Hâverî ve Bâkî gibi şairlerin muhtelif manzumeleri de bulunmaktadır. Bunların haricinde beş de mahlassız gazel yer almaktadır.

Ahdî'deki dört matla, Pervâne Bey'deki üç nazireyle çalışmamıza kaynaklık eden söz konusu mecmuadaki dört gazelden hareketle Gıyâsî'nin muhteva olarak gelenek dahilinde şiirler kaleme alıp geleneğin klişe ve mazmunlarını ustalıkla kullandığını ve şiirlerinin nazım tekniği bakımından sağlam olduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç olarak Ahdî'deki dört matlaı, üçü Pervâne Bey'deki nazirelerden ibaret olan yedi gazeli bir arada verilerek araştırmacıların dikkatlerine tevdi edilmiştir. Yeni çalışmalarla bu sayının daha da artma ümidini canlı tutmaktayız.



Matlalar³

-1-

Beni ferdāya şaldıġuñ bu ġün ey kâmeti tûbâ
Şikâyet eyleyem Hâk ġazretine olıcaġ ferdâ

-2-

Kıyâm it kâmetüñ göster didüm bâġ-ı leġâfetde
Görürsün didi katlin anı ol servüm kıyâmetde

-3-

Yüzüñ görüp didiler âftâb-ı enver aña
Ne yüzile ola her âyine berâber aña

-4-

Variken hicrûñ ile gönümüzüñ tırlıġı
Dehenüñ yoġ yire eyler bu cefâ-kârlıġı

Gazeller

-1-

(1a)

- Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
1 Olmaz ise vaşluñla baña luţf u 'inâyet
Hecrûñde ölem derd ü belâ-y-ile nihâyet
- 2 Ey sâkî tolu iç baña [bir] bûse 'aţâ kıll
Gerçi ayaġuñ öpmege yoġ bende liyâkat
- 3 Ben ġaste melâmet olayın şehr-i ġamda
Sen mülk-i cemâl içre yûri şaġ u selâmet
- 4 Her ġâra açıldıñ seni ġorġum bu şularsın
Ey ġonce degüldür bu igen ġarlu 'alâmet
- 5 Rûsvây u melâmet yürisün ġaste ġıyâsî
İġlîm-i maġabbetde begüm bu ise 'âdet

-2-

(1a)

- Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
1 Merġabâlar gözlerüm nûri efendim devletüm
ġullaruñ içinde ġür olmaġdur a'lâ himmetüm
- 2 Zülfüñe ber-dâr idüp kes ġamzeñ-ile başımı
Pâdişehler sevmek-ise sevdigüm ger töhmetüm
- 3 Ben nice 'arz ideyin şeydâlıġum görsem yüzüñ
ġudretüm ġalmaz söze gitdüġçe artar ġayretüm

³ Matlalar, *Gülşen-i Şu'arâ'* dan (bk. Solmaz 2014: 155b) alındı.



- 4 Yüzüm üstine başup bir luṭf iderseñ ey Mesîḥ
Var ayağuß tozına yerden [ü] gökden minnetüm
- 5 Ey Ğıyâsî gün yüzi şevkına nice dönmeyem
Zerre deñlü yoğ mıdur 'âlemde yoğsa ğayretüm

-3-

- (1b) Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün
- 1 Dil tende nihân 'aşk ise maḥfî dil içinde
Ol gevheri kim şaḳladı bu kehkül içinde
- 2 Cismümde fiğānum gören ey dost 'acebler
Tağlar çekemez nâleleri bir kıl içinde
- 3 Dil sînede tîrûñle 'aceb mi tıttıursa
Çün çüb-ı fetîl-ile yanar ḳandîl içinde
- 4 Ger 'âḳil-iseñ gel dil-i mecnûna su'âl it
Feryâd-ı ceres n'iddüğini maḥmil içinde
- 5 Gir ḳoynına ey ḳuzı Ğıyâsî ḳuluñuß kim
Çoḳdan berü güder seni bu ağıl içinde

-4-

- 13b 1 Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Görmegiçün dostlar mihr-i cemâlin Aḥmedüñ
Ârzûlar ḥaste dil şubḥ-ı vişâlin Aḥmedüñ
- 2 Şehr-i tende yaluñuz bir dem ḳarâr itmezdi cân
Aña mûnis itmesem ey dil ḥayâlin Aḥmedüñ
- 3 Ḳaddi ḥam olsun güzeller mihri-y-ile çarḥveş
Mâha teşbîḥ idenüñ ḳaşı hilâlin Aḥmedüñ
- 4 Çok zamândur cüst u cü eyler felek göz yummayup
Göremez gerdün ḥüsn içre mişâlin Aḥmedüñ
- 5 Ḥusrev-i devrân olursa 'aşḳına Ferḥâd olur
Ey Ğıyâsî güş iden şîrîn-maḳâlin Aḥmedüñ

-5-⁴

Nazîre-i Ğıyâsî⁵

⁴ 5, 6 ve 7 numaralı gazeller *Pervâne Bey Mecmuası'*ndan alınmıştır (344, 1444 ve 1983 numaralı manzumeler olarak yer almaktadır. bk. Gıyâş 2017).



- 1 Cür'a-i cām-i lebüñ ser-māye-i cāndur baña
Kaṭre-i yāḳūt-i la'lüñ āb-i ḥayvāndur baña
- 2 Gül cemālüñden ırağ olalı göñlüm serverā
Gülşen-i ra'nāsı dehrüñ bāğ ü zindāndur baña
- 3 Haṭṭ-i ruḥsāruñ ğaminden ḥālūme raḥm eyleyüp
Ebr giryān ra'd nālān şem' sūzāndur baña
- 4 Hānḳāh-i 'işk olaldan ḥücre-i dil āh kim
Miḥnet ü renc ü 'anā her gice mihmāndur baña
- 5 Yaḳduğum yir yir döğün sen lāle-ḥaddüñ yādına
Şaḥn-i dilde her biri bir dāğ-i ḥırmāndur baña
- 6 Haṭṭ ü zülfüñ 'aql ü şabrum mest ü ḥayrān itmege
Bāğ-i dilde her biri bir ḥōşça reyḥāndur baña
- 7 Ey Ğiyāşī seyr-i bāğ itsem ol gül-ruḥsārsuz
Dilde her gül āteşin bir dāğ-i ḥırmāndur baña (Gıynaş 2017: 172-73)

-6-

Nazīre-i Ğiyāşī⁶

- 1 Buldı iller şād olup 'id-i vişāl içre murād
Rüze-i fūrḳatde ḳaldum derd ile ben nā-murād
- 2 Bağladı nerrād-i dehr üstüme devlet ḳapusın
Bulmadum bir dem dirīğā şeş-der-i ğamden kesād
- 3 Cān ile ol Yūsuf-i ḥüsne ḥarīdār olmasun
Döne döne olmayan bāzār-i 'işk içre mezād
- 4 Nāvek-i ḳavs-i ḳazānuñ oldı cānā menzili
Mā'il-i tīrūñ olaldan bu ten-i ḥāki nihād
- 5 'Āḳıbet bu zāl-i merdüm-keş güm eyler Ādemi
Ey Ğiyāşī n'oldı Keyḥusrev ya ḳanı keyḳubād (Gıynaş 2017: 557)

-7-

Nazīre-i Ğiyāşī⁷

⁵ Necātî'nin "Sinem üzre zaḥm-i tīrūñ rāḥat-i cāndur baña / Ğamzeñ oḳlarıyla ölmek ḥ'āb-i bārāndur baña" matlalı gazeline naziredir.

⁶ İshāk Çelebî'nin "Ey güzellik pādīşāhı ḥāk-i pāyuñdur murād / Ol ki ide dīde-i ğam-dīdem ile ittiḥād" matlalı gazeline naziredir.



- 1 Zülfi kim hâlinde ol yârũñ yañağın yaşdanur
Bir Habeş'dür Rûm ilinde Tañrı Tağrı'n yaşdanur
- 2 Dâğ-i 'ışkuñ üzre 'aks-i mihr-i rûyın dir gören
Bir ışıkdur gûyiyâ sulţân ocağın yaşdanur
- 3 Hûn-i 'âşıkdan müjeñ al eyleyüp peykânını
Beñzer ol hûn-rîze kim ılan bıçağın yaşdanur
- 4 Gözine gelmiş yatur mestâne la'lüñ yâdına
Merdüm-i çeşmüm tolu iki kabağın yaşdanur
- 5 Devr-i ruhsârında şâd olmaz Gıyâsî bir nefes
Lâle-veş gam pisterinde ılan dâğın yaşdanur (Gıynaş 2017: 748)

⁷ Necâtî'nin "Her kaçan kim hâli ş'ol yârũñ yañağın yaşdanur / Şanuram pervânedür düşmiş çerâğın yaşdanur" matlalı gazeline naziredir.



KAYNAKLAR

Canpolat, Mustafa (1995). *Ömer Bin Mezîd Mecmû'atü'n-Nezâ'ir (Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ertek Morkoç, Yasemin (2003). *Eğridirli Hacı Kemal'in Câmiü'n-Nezâ'iri*. Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.

Gıynaş, Kamil Ali (hzl.) (2017). *Pervâne Bey Mecmuası. Doktora Tezi*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55832,pervane-bey-mecmuasi-pdf.pdf?0> [erişim tarihi: 10.10.2018].

İpekten, Halûk, M. İsen, R. Toparlı, N. Okçu, T. Karabey (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: KTB Yay.

Köksal, M. Fatih (hzl.) (2017). *Edirneli Nazmî Mecma'u'n-Nezâ'ir (İnceleme-Tenkitli Metin)*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56057,mecmaun-nezair-edirneli-nazmi-pdf.pdf?0> [erişim tarihi:10.10.2018].

Kurnaz, Cemâl, M. Tatçı (hzl.) (2001). *Mehmed Nâil Tuman, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, C. I-II. Ankara: Bizim Büro Yay.

Solmaz, Süleyman (hzl.) (2014). *Gülşen-i Şu'arâ-İndeksli Tıpkıbasım*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.

